

Goedgekeurd**LOF15-0062**

2032 in 2016: CREATIVITEIT & LEREN IN HET KUNSTLAB

Marie-Thérèse van de Kamp

Theresialyceum voor gymnasium atheneum en havo (TILBURG) - VO

Gentrification' in leren en instructie: Ontwikkeling van een R&D afdeling (kunstlab) waar leerlingen originele artistieke vragen onderzoeken en creatieve producten leren ontwikkelen en waar docenten het bevorderen van creativiteit in kunstleerprocessen in een maatschappelijke context onderzoeken. Docenten ontwerpen leeractiviteiten en werkvormen voor kunstlessen met aandacht voor burgerschapsvorming, mediawijsheid en ICT.

Doel en werkwijze

Volgens Van Damme (2015), hoofd innovatie van de OESO, is er in de nabije toekomst sprake van een 'competentiewissel naar non-routine skills', hij bepleit onderwijs waarin beter ingespeeld wordt op deze non-routine skills 'door bijvoorbeeld mensen beter leren beslissingen te nemen in contexten van grote onvoorspelbaarheid en onzekerheid'. De vorm van het R&D kunstlab: het zou een soort laboratorium-annex-atelier-annex-creatieve broedplaats moeten worden, waarin docenten en leerlingen samen onderzoek kunnen doen naar het ontwikkelen van originele onderzoeksvragen en kunstproducten en het (samen) bedenken van artistieke en/of innovatieve oplossingen voor complexe problemen die zich voordoen in de maatschappij. Doelgroep: VO leerlingen die willen excelleren in creativiteit en kunst. Kunst wordt breed opgevat en kan eveneens design, architectuur, film, fotografie en/of mode inhouden. Ook kruisbestuivingen tussen kunst en andere schoolvakken komen in aanmerking voor het uitwerken van ideeën in het kunstlab. Terwijl leerlingen samen met hun docenten aan concrete vraagstukken werken, doet het docententeam eveneens onderzoek naar motiverende en effectieve leeractiviteiten en werkvormen, gericht op het bevorderen van de creativiteit in processen en producten van leerlingen. In de leeractiviteiten en werkvormen vormen burgerschapsvorming, mediawijsheid - en mogelijk ook ICT programmeren - onderdeel van de leerinhoud.

Meerwaarde

Omdat een actuele, authentieke context het leren van leerlingen kan intensiveren en motiverend kan werken, willen we de hedendaagse maatschappelijke context als uitgangspunt nemen, net zoals professionele kunstenaars dat doen. We willen actuele problemen en kansen in de wereld van nu (en van de toekomst) bestuderen en van daaruit onderzoeksvragen gaan genereren die kunnen leiden tot ideeën voor originele (artistieke) producten. De actuele, authentieke context wordt dus gevormd door de maatschappij en wereld en de kunst van nu die leerlingen zien en ervaren via de eigen schoolomgeving (een cultuurprofiel school), de eigen achtergrond (thuis/cultuur) en de media. Door het leren innemen van een scala aan verschillende perspectieven, leren leerlingen inlevend vermogen in de ander en het andere te ontwikkelen. Door leerlingen te stimuleren vanuit een open en betrokken houding te leren kijken, willen we leerlingen een brede blik op de maatschappij, de wereld en de kunst helpen ontwikkelen. Door ervaringsgericht te leren in het kunstlab, leren zij hoe zij vanuit hun eigen nieuwsgierigheid kunnen leren; hoe zij complexe problemen kunnen

vereenvoudigen; hoe zij relevante onderzoeksvragen kunnen genereren en formuleren en hoe zij complexe problemen met doorzettingsvermogen en door hun eigen inventiviteit kunnen oplossen. Zij leren welke attitudes en welke leerstrategieën hen daarbij kunnen helpen en waarom diversiteit in creativiteit een meerwaarde is. Dit zijn voor leerlingen belangrijke kennis en vaardigheden voor hun toekomst.

Problem finding is een eerste fase in een creatief onderzoeksproces, waarin gaandeweg ontdekt wordt wat een relevant of interessante probleemvraag of probleemstelling zou kunnen zijn. In de kunst werken kunstenaars vanuit een volkomen open situatie: zij staan voor het spreekwoordelijke lege canvas en moeten dan eerst gaan bedenken wat zij willen maken en waarom dat belangrijk is. De vaardigheden die je daarbij nodig hebt zijn precies die non-routine vaardigheden die zo gewenst zijn voor de toekomst. Deze vaardigheden zijn gedeeltelijk algemeen of vakoverstijgend: algemene divergente denkvaardigheden (veel perspectieven kunnen innemen, je voorstellingsvermogen in kunnen zetten, nieuwsgierig zijn, betrokken zijn, expertise flexibel in kunnen zetten, origineel en anders durven denken en doen) en zij zijn eveneens domein-specifiek (beeldend): het kunnen genereren van ideeën voor onderwerpen en voor de beeldende vorm waarin die onderwerpen gevisualiseerd kunnen worden; het vanuit een open en experimentele houding kunnen exploreren in materialen en met technieken hoe een bepaalde vormgeving van een onderwerp eruit zou kunnen zien.

Docenten worden hierbij ook gestimuleerd zowel professioneel (vakkundig) als flexibel (lerend) met hun eigen expertise om te gaan en een onderzoekende houding te ontwikkelen: in een professionele leergemeenschap onderzoeken en ontwikkelen zij samen activerende werkvormen gericht op differentiatie voor leerlingen en het ontwikkelen van leerstrategieën gericht op creativiteit door leerlingen. Leren en instructie zijn daarbij gericht op het bevorderen van creatief denken, het leren ontwerpen en onderzoeken en artistieke creativiteit. Docenten observeren leerlingen en analyseren en evalueren creatieve processen en producten van leerlingen om op die manier weer nieuwe en verbeterde werkvormen te kunnen ontwerpen (en hun eigen creativiteit als docent verder te ontwikkelen). Daarbij proberen we observerend leren (video opnames van creatieve leerprocessen bekijken en erop reflecteren) in te zetten om leerlingen van elkaar te laten leren. (Geïnspireerd door G. Rijlaarsdam. (2005). Observerend leren. Een kernactiviteit in taalvaardigheidsonderwijs. *Levende Talen tijdschrift* (6/4)). Door dit in een team van docenten te doen, worden docenten gestimuleerd om een onderzoekende houding te ontwikkelen en na te denken over verbeteringen van de eigen lessen, de eigen onderzoeksvaardigheden en docentvaardigheden (geïnspireerd W. F. Admiraal. (2013). *Academisch docentschap*. Naar wetenschappelijk praktijkonderzoek door docenten).

Hiervan profiteren zowel leerlingen als de school, de docenten op de school en docenten van andere scholen vanuit het concept van 'gentrification' in leren en instructie in creativiteit. Dit door de inzichten over artistieke creatieve leerprocessen die in het kunstlab ontstaan en ontwikkeld en onderzocht worden.

Criterion 1a

In hoeverre draagt dit initiatief bij aan de ontwikkeling van het onderwijs?

Het team van de kunstvak docenten heeft in de afgelopen jaren in de context van de cultuurprofielsschool, een onderzoek naar creativiteit en leerprocessen bij de kunstvakken uitgevoerd, n.a.v. het promotieonderzoek van M.T. van de Kamp (ondersteund door het Theresialyceum, Ons Middelbaar Onderwijs en de Universiteit van Amsterdam). Het onderzoek was gericht op het bevorderen van algemene divergente denkvaardigheden (veel, verschillende soorten originele ideeën kunnen bedenken) en het domeinspecifieke genereren en exploreren bij beeldende vormgeving door leren en instructie. In dit onderzoek werd de effectiviteit van metacognitieve interventies op de divergente denkvaardigheden van leerlingen bestudeerd en werden soorten genereren- en exploreerprocessen bij beeldende vormgeving geanalyseerd. Positieve effecten van de interventies op de algemene divergente denkvaardigheden werden vastgesteld. Daarnaast werd onderzocht op welke manier de originaliteit van beeldende producten op een valide en betrouwbare manier vastgesteld kunnen worden. Dit onderzoek vormt een basis voor het verder ontwikkelen van creatieve leeractiviteiten en werkvormen van leerlingen in het VO. Het onderzoek naar creativiteit in leren en instructie bij de kunstvakken heeft nieuwe inzichten opgeleverd zoals blijkt uit de inmiddels gepubliceerde artikelen:

Gepubliceerde wetenschappelijke artikelen, refereerd:

- Van de Kamp, M.-T., Admiraal, W., Van Drie, J., & Rijlaarsdam, G. (2015). Enhancing divergent thinking in

visual arts education: Effects of explicit instruction of meta-cognition. *British Journal of Educational Psychology*, 85 (1), 47-58. doi: 10.1111/bjep.12061

- Van de Kamp, M.-T., Admiraal, W., Van Drie, J., & Rijlaarsdam, G. (2014). Wat weten leerlingen over divergent denken bij beeldende vormgeving? *Script! Perspectief*, nr. 1. Tilburg, Ons Middelbaar Onderwijs.

Gepubliceerde vakwetenschappelijke artikelen, non-refereed:

- Van de Kamp, M.-T., Admiraal, W., & Rijlaarsdam, G. (2012). Creativiteit bevorderen bij de kunstvakken. Waarom is creativiteit zo belangrijk? *Kunstzone : Tijdschrift voor Kunst en Cultuur in het Onderwijs*, 11 (2/3), 6-9.

- Van de Kamp, M.-T., Admiraal, W., Van Drie, J., & Rijlaarsdam, G. (2012). Beoordelen van praktijkwerk bij de kunstvakken. Voorwaarden voor een betrouwbare en valide beoordeling. *Kunstzone : Tijdschrift voor Kunst en Cultuur in het Onderwijs*, 11 (12), 6-8.

Criterion 1b

In hoeverre is dit innovatief en creatief binnen de context waarin je jouw idee wilt uitvoeren?

De context is die van de lijn van denken van Ons Onderwijs 2032 en de specifieke context is die van de school: het Theresialyceum heeft een leerlingpopulatie die erg gemotiveerd en geïnspireerd wordt door hogere orde denk- en 'maak'-vaardigheden, het is een cultuurprofielschool en begaafdheidsprofielschool. Veel leerlingen zijn geïnteresseerd in kunst, vormgeving en creativiteit. Om hen een nog actueler en beter aanbod aan te reiken om de eigen creatieve vaardigheden te ontwikkelen, willen we een Kunstlab ontwikkelen, waarin zowel leerlingen als hun docenten op een creatieve en onderzoekende manier originele producten ontwikkelen en meer/diepgaandere inzichten in de effectiviteit van werkvormen gericht op het bevorderen van de creativiteit van leerlingen. Op deze manier kunnen de inzichten die uit het onderzoek naar creativiteit ontstaan zijn, verder ontwikkeld worden. Voor leerlingen biedt de opzet 'een creatieve broedplaats binnen de school' ruimte om vanuit eigen vragen en interesses te gaan werken en hierdoor talenten, wensen en ambities te ontwikkelen voor hun eigen toekomst. Voor docenten biedt het een kans om de hogere orde denkvaardigheden van leerlingen (zoals creativiteit) en hun eigen docentvaardigheden verder te ontwikkelen. Door het concept van een 'kunstlab' - een situatie of broedplaats waarbij je vanuit eigen nieuwsgierigheid kunt onderzoeken en creëren gericht op het ideaal van een betere wereld - worden nieuwe mogelijkheden gecreëerd voor leerlingen (uit verschillende niveaus en jaarlagen) en voor docenten (kunstvakdocenten e.a.) om samen te onderzoeken.

Criterion 2a

Op welke manier draagt dit initiatief bij aan het leerproces van jezelf en de leraren in je directe omgeving?

Momenteel werkt ik aan de afronding van mijn promotieonderzoek naar creativiteit in leren en instructie: divergent denken en problem finding bij de kunstvakken in het voortgezet onderwijs. In het onderzoek naar divergent denken, zijn de divergente denkvaardigheden gemeten van CKV leerlingen uit 5 vwo, met behulp van een alternative uses test. Deze test werd als voor- en nameting gebruikt om zo de effecten van een metacognitieve instructie (deelstudie 1) en metacognitieve strategie instructie (deelstudie 2) vast te stellen.

De metacognitieve instructie (deelstudie 1) leverde positieve effecten op de fluency en flexibility van leerlingen op; strategie instructie (deelstudie 2) leverde positieve effecten op de divergente denkvaardigheden (fluency, flexibility en originality) van leerlingen op, ook bij de replicatie. Onderzoek naar een beoordelingsinstrument van creatieve genereervaardigheden, problem finding vaardigheden en beeldende vaardigheden op basis van portfolios is momenteel nog gaande. De inzichten die hieruit voortgekomen zijn, vragen om voortzetting, ook vanwege de onderzoeks-mindset die bij docenten ontstaan is. Dat kan m.i. door dit kunstlab op een positieve manier voor zowel leerlingen, docenten als de schoolgemeenschap.

Daarnaast willen we de expertise van twee collega's van het Theresialyceum: een collega Techniek en een collega ICT, bij het kunstlab zoveel mogelijk proberen te betrekken: de docent techniek heeft inmiddels veel

expertise opgebouwd op het gebied van 3D printen en makers-projecten; de collega ICT heeft een designachtergrond en een Master in programmeren. We willen graag kennis met hen delen.

Criterion 2b

Hoe draagt het initiatief bij aan de versterking van de beroepsgroep leraren?

Omdat ik mijn docentenbaan in het VO combineer met een baan als vakdidacticus bij de Interfacultaire Lerarenopleidingen aan de UvA, ik projectleider ben van het Expertisecentrum Kunsttheorie (met een website voor docenten en een samenwerkingsverband met Rijksmuseum, Van Gogh Museum en Stedelijk Museum) en daarnaast als educatiemedewerker van Fundament Foundation kunsteducatieprojecten ontwikkel voor andere docenten - heb ik veel kansen om nieuwe inzichten te verspreiden onder collega's. Dat heb ik de afgelopen jaren ook gedaan via trainingen door het Expertisecentrum Kunsttheorie - zie www.expertisecentrum-kunsttheorie.nl; via mijn eigen website: www.kunstcontext.com en via de educatieprojecten zoals we die bij www.fundamentfoundation.nl/educatie ontwikkeld hebben. In dit netwerk is het leren van en met elkaar (docenten en leerlingen) een uitgangspunt. De leerlijn volgens het concept van de 'Hybride Kunsteducatie' is zo ontwikkeld en inmiddels vormgegeven in allerlei soorten leeractiviteiten. De huidige aanvraag sluit hierop aan. We willen een website ontwikkelen, waarop bijvoorbeeld instructiefilmpjes of lesideeën gericht op het bevorderen van creativiteit in leren en instructie te vinden zijn. We willen een studiedag voor docenten organiseren waarop de inzichten gedeeld worden met docenten van andere scholen.

Begeleiding en netwerk

Wat ga je zelf bijdragen aan het groeiend netwerk van vernieuwende leraren?

De ontwikkeling van innovatieve didactiek gericht op creativiteit en leerprocessen in de kunst - met aandacht voor burgerschap/media/ict

Wat wil je halen uit het groeiend netwerk van vernieuwende leraren?

Uitwisseling van ervaringen en expertise: vooral voor het uitwerken van succesvolle innovatie & implementatie (& gentrificatie)

Welke begeleiding heb je nodig om je initiatief te realiseren?

Begeleiding zoals ik die recent ontving op een driedaagse training door het Harvard Project Zero (zeroing in on learning)

Begroting

Aangevraagd:
€ 30000

Kosten:
€ 27488.2

Percentage kosten derden
10%

Vervangingskosten

Eigen uren:
160 uur

Uren collega's leraren:
240 uur

Uren collega's niet leraren:
40 uur

Als projectontwikkelaar zou ik 0,1 fte op jaarbasis nodig hebben om zowel een nieuwe flexibele organisatie - het kunstlab - binnen de school te initiëren, om docenten bij onderzoeksvragen en vakdidactische ontwerpen te begeleiden en leermiddelen te ontwerpen. Eerder heb ik het traject tot cultuurprofiel school ontwikkeld, op basis daarvan weet ik ongeveer hoeveel uur ik hiervoor moet rekenen. Ik zou met een team van 6 docenten de pilot willen ontwikkelen. Zij zouden daarvoor ieder op jaarbasis 40 uur krijgen. De samenwerking met een kunstinstelling - Fundament Foundation - zouden we hierbij opnieuw een invulling kunnen geven, in dat geval zouden zij voor 40 uur betrokken worden. Met Fundament Foundation werken we sinds 2004 actief samen om lesmateriaal voor andere scholen en docenten te ontwikkelen. We hebben inmiddels 1 project opgezet 'Imagine' waarin we al op een nieuwe manier zijn gaan werken met leerinhouden. Nu zou het in de lijn van de ontwikkeling liggen om dit door te zetten naar het kunstlab voor leerlingen en docenten. Omdat ook leermiddelen, lesmaterialen ontwikkeld moeten worden, en docenten begeleid moeten worden met

onderzoeksvragen in de didactiek, zou ik de uren daarvoor eveneens inzetten. Docenten verbonden aan het kunstlab, gaan samenwerken - in duo's of groepen - vanuit hun eigen onderzoeksvragen gericht op leren en instructie in creativiteit.

Totaal aantal uren:
440 uur

Totale vervangingskosten:
€ 16249.2

Materiaalkosten (4x)

3 spiegelreflexcamera's

multifunctioneel: voor leerlingen om beelden mee te creëren, maar ook om zowel producten als processen vast te leggen (die voor de website gebruikt kunnen worden) hebben we goede spiegelreflexcamera's nodig waarmee je kunt filmen

€ 1800

kosten voor software pakket (Corel videostudio Pro) en licenties voor video-montage

(inschatting prijs - licentie/software op 10 computers)

om procesfilms te monteren (die ook inzichtelijk zijn voor andere leerlingen en docenten) hebben we software licenties nodig

€ 799

3D-printer (ca. 2.500 euro) en software + licentie (ca. 2000)

Om nieuwe en innovatieve mogelijkheden aan te boren, willen we niet alleen bestaande media maar ook de innovatieve 'makers' mogelijkheden gebruiken, 3D printen hoort daarbij.

€ 4500

ICT - website kosten voor URL en ontwikkeling

Om de ontwikkelde lesmaterialen door en voor leerlingen te tonen aan anderen, willen we mogelijk een nieuwe project-website maken.

€ 1500

Totale materiaalkosten
€ 8599

Kosten derden (3x)

Heidi van Mierlo

De samenwerking met Fundament Foundation levert op dat we ook inhoudelijk (qua kunst) op een innovatieve manier kunnen werken. Heidi van Mierlo werkt in het team van Fundament Educatie aan de inhoudelijke inbreng van lesmaterialen. Zij heeft specifieke expertise op het gebied van actuele, internationale kunst in de openbare ruimte. Bovendien heeft Fundament contacten met professionele beeldende kunstenaars die voor het kunstlab interessant zijn (denk aan masterclasses, filmpjes etc).

40 x 40 = € 1600

Eric Visch

Eric Visch is de maker van de website van het Expertisecentrum Kunsttheorie, hij zal mogelijk betrokken worden bij het maken van een website waarop ontwikkelingen in dit project zichtbaar gemaakt worden voor andere leerlingen, collega's en docenten van an

25 x 40 = € 1000

Museum De Pont (mogelijk) - auditorium huur

Om een docentendag te organiseren hebben we een grotere ruimte nodig, bij voorkeur in een creatieve en inspirerende omgeving zoals een museum voor hedendaagse kunst. Voor de auditorium huur heb ik ca. 2.500 euro (dag) extra opgeteld bij het totaalbedrag.

15 = € 40

Totale kosten derden:
€ 2640